

<https://doi.org/10.70728/b.series.fil.v08.i08.029>

<https://orcid.org/0000-0002-2885-277X>

UDK 070:004.738.5

INSTAGRAM BLOGERLARIDA FAKTCHEKING MADANIYATI MUAMMOSI

Ómirbaeva Aziza Bekbergen qizi

*Berdaq nomidagi Qoraqalpoq Davlat Universiteti
Jurnalistika fakulteti magistranti*

Annotatsiya: Mazkur maqolada Instagram platformasida faoliyat yurituvchi blogerlar orasida faktcheking madaniyatining shakllanish darajasi va uning dolzarb muammolari tahlil qilinadi. Axborotning tezkor tarqalishi sharoitida uning ishonchliligini ta'minlash masalasi muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotda blogerlar faoliyatida uchraydigan asosiy kamchiliklar, xususan, tekshirilmagan ma'lumotlarni tarqatish, sensatsion kontentga moyillik va professional jurnalistika standartlariga amal qilmaslik kabi holatlar yoritilgan. Shuningdek, faktcheking madaniyatini rivojlantirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: faktcheking, Instagram, blogerlik, axborot ishonchliligi, feyk xabar, media savodxonlik

ПРОБЛЕМА КУЛЬТУРЫ ФАКТЧЕКИНГА У БЛОГЕРОВ INSTAGRAM

Аннотация: В статье анализируется уровень развития культуры фактчекинга среди блогеров Instagram и основные проблемы, связанные с проверкой информации. В условиях быстрого распространения информации особое значение приобретает ее достоверность. Рассматриваются такие проблемы, как распространение непроверенной информации, склонность к сенсационному контенту и несоблюдение стандартов профессиональной журналистики. Также предлагаются пути развития культуры фактчекинга.

Ключевые слова: фактчекинг, Instagram, блогеры, достоверность информации, фейковые новости, медиаграмотность

THE PROBLEM OF FACT-CHECKING CULTURE AMONG INSTAGRAM BLOGGERS

Abstract: This article analyzes the level of fact-checking culture among Instagram bloggers and the key challenges associated with verifying information. In the context of rapid information dissemination, ensuring reliability has become increasingly important. The study

highlights issues such as the spread of unverified information, the tendency toward sensational content, and the lack of adherence to professional journalism standards. It also proposes recommendations for improving fact-checking culture.

Keywords: fact-checking, Instagram, blogging, information reliability, fake news, media literacy

KIRISH

Raqamli texnologiyalar rivojlanishi natijasida ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy axborot makonining ajralmas qismiga aylandi. Xususan, Instagram platformasi nafaqat ko‘ngilochar, balki axborot tarqatish vositasi sifatida ham keng ommalashdi. Bugungi kunda millionlab foydalanuvchilar yangiliklar, ijtimoiy voqealar va turli ma’lumotlarni aynan blogerlar orqali qabul qilmoqda.

Biroq axborot oqimining keskin ortishi uning sifatiga bo‘lgan talabni ham oshirmoqda. Ayniqsa, faktcheking — ya’ni axborotni tekshirish jarayoni zamonaviy axborot muhitida muhim omil hisoblanadi. Professional jurnalistikada bu jarayon qat’iy qoidalarga asoslanadi, biroq Instagram blogerlarida bunday tizimli yondashuv har doim ham mavjud emas.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, noto‘g‘ri yoki tekshirilmagan axborotning keng tarqalishi jamiyatda noto‘g‘ri tasavvurlar shakllanishiga olib keladi. Blogerlar auditoriyaga katta ta’sir ko‘rsatishi sababli, ular tomonidan tarqatilayotgan ma’lumotlarning ishonchliligi alohida ahamiyat kasb etadi.

Ushbu maqolaning maqsadi — Instagram blogerlarida faktcheking madaniyatining holatini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLARGA TAHLIL VA METODOLOGIYA

So‘nggi yillarda ijtimoiy tarmoqlarda axborot tarqatish va uning ishonchliligi masalalari ilmiy tadqiqotlarning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Ayniqsa, faktcheking madaniyati va media savodxonlik masalalari zamonaviy axborot makonida alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Xususan, amerikalik tadqiqotchi David A. Craig o‘zining “Excellence in Online Journalism: Exploring Current Practices in an Evolving Environment” (2010) kitobida onlayn jurnalistikada tezkorlik va aniqlik o‘rtasidagi muvozanat muhimligini ta’kidlaydi. Uning fikricha, raqamli muhitda axborotni tez yetkazish zarurati ko‘pincha uning sifatini tekshirish jarayonini ikkinchi darajaga tushirib qo‘yadi.

Shu sababli, jurnalistlar va kontent yaratuvchilar uchun faktlarni tekshirish (verification) jarayoni ustuvor vazifa bo‘lishi lozim. Ushbu qarash Instagram blogerlari faoliyatiga ham bevosita taalluqli bo‘lib, ular ko‘pincha tezkorlikni ustun qo‘yib, axborotning ishonchliligini yetarli darajada tekshirmasligi kuzatiladi.

Shuningdek, tadqiqotlarda qayd etilishicha, ijtimoiy tarmoqlarda axborot iste’moli jarayonida auditoriya ko‘pincha manbalarni tekshirishga e’tibor bermaydi. Bu esa noto‘g‘ri

va feyk axborotlarning tez tarqalishiga sabab bo‘ladi. Vizual platforma bo‘lgan Instagramda esa kontentning emotsional ta’siri uning haqqoniyligidan ustun kelishi mumkin.

Yuqoridagi ilmiy qarashlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, faktcheking madaniyati nafaqat texnik jarayon, balki axborotni tanlash, baholash va tarqatish bilan bog‘liq murakkab ijtimoiy-kommunikativ jarayondir. Instagram blogerlari esa ushbu tizimda muhim rol o‘ynaydi, biroq ularda bu madaniyat hali to‘liq shakllanmagan.

Mazkur tadqiqotda Instagram blogerlarida faktcheking madaniyatini o‘rganish uchun bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi.

- Tahliliy metod — blogerlar tomonidan tarqatilayotgan axborotning mazmuni va ishonchliligini o‘rganishda qo‘llanildi.
- Kontent-tahlil usuli — Instagram platformasidagi post va storislar tahlil qilinib, ularda manba ko‘rsatish, faktlarni tekshirish va asoslash darajasi aniqlanildi.
- Taqqoslash (qiyosiy) metodi — blogerlik faoliyati an‘anaviy jurnalistika standartlari bilan solishtirildi.
- Umumlashtirish metodi — olingan natijalar tizimlashtirilib, umumiy xulosalar chiqarildi.

Tadqiqotning metodologik asosini zamonaviy media nazariyalari, axborot ishonchliligi tamoyillari hamda jurnalistika etikasi qoidalari tashkil etdi. Shuningdek, tadqiqot jarayonida raqamli kommunikatsiya va auditoriya xulq-atvori bilan bog‘liq ijtimoiy-psixologik omillar ham inobatga olindi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari Instagram blogerlari faoliyatida faktcheking madaniyati yetarli darajada shakllanmaganini ko‘rsatdi. O‘rganilgan kontentlar tahlili shuni aniqladiki, blogerlarning aksariyati axborotni tezkor yetkazishga intilib, uning ishonchliligini tekshirish jarayoniga yetarli e’tibor qaratmaydi. Bu holat ayniqsa dolzarb mavzular — ijtimoiy voqealar, yangiliklar va trend mavzular yoritilishida yaqqol namoyon bo‘ladi.

Kontent-tahlil natijalariga ko‘ra, blogerlar tomonidan e’lon qilinayotgan materiallarda quyidagi kamchiliklar kuzatildi:

- axborot manbalarining ko‘rsatilmasligi yoki noaniq berilishi;
- rasmiy manbalarga murojaat qilmasdan xabar tarqatish;
- fakt va fikrning bir-biriga aralashtirib yuborilishi;
- sensatsion sarlavhalar (clickbait) orqali auditoriyani jalb qilishga urinish;
- tekshirilmagan ma’lumotlarni tezkor tarzda e’lon qilish.

Shuningdek, ayrim hollarda blogerlar boshqa sahifalardan olingan ma’lumotlarni qayta ulashishda uning haqqoniyligini tekshirmasdan, birlamchi manbaga murojaat qilmasdan tarqatishi aniqlandi. Bu esa noto‘g‘ri axborotlarning zanjirli ravishda keng tarqalishiga olib kelmoqda.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, bunday holatlarning yuzaga kelishiga bir nechta omillar sabab bo‘ladi. Birinchidan, Instagram platformasining o‘ziga xos xususiyatlari — tezkorlik, vizuallik va algoritmik tarqatish mexanizmlari blogerlarni doimiy ravishda yangi

va qiziqarli kontent joylashtirishga undaydi. Natijada, kontent sifati emas, balki uning ommabopligi ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchidan, blogerlar orasida professional jurnalistika ko'nikmalarining yetishmasligi ham muhim omillardan biridir. Ko'plab blogerlar maxsus tayyorgarlikka ega bo'lmagani sababli, ular faktcheking jarayonining ahamiyatini to'liq anglab yetmaydi yoki unga yetarli e'tibor qaratmaydi.

Uchinchidan, auditoriya xulq-atvori ham muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, foydalanuvchilar ko'pincha axborotni tanqidiy tahlil qilmasdan qabul qiladi va uni tezda ulashadi. Ayniqsa, emotsional va sensatsion mazmunga ega kontentlar tezroq tarqaladi. Bu esa blogerlarni aynan shunday kontent yaratishga undaydi.

Shu bilan birga, tadqiqot davomida ijobiy holatlar ham aniqlandi. Ayrim blogerlar axborotni tarqatishda rasmiy manbalarga tayanish, statistik ma'lumotlar keltirish va bir nechta manbani solishtirish kabi faktcheking elementlaridan foydalanmoqda. Bu esa Instagramda asta-sekin professional yondashuv shakllanayotganini ko'rsatadi.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, Instagram blogerlari faoliyatida faktcheking madaniyatining rivojlanishi ko'p jihatdan quyidagi omillarga bog'liq:

- blogerlarning bilim va malaka darajasi;
- auditoriyaning media savodxonligi;
- platformaning axborot tarqatish mexanizmlari;
- jamiyatda axborotga bo'lgan talab va ehtiyoj.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari Instagram platformasida axborot sifati va ishonchliligini ta'minlash uchun faktcheking madaniyatini rivojlantirish zarurligini ko'rsatdi. Aks holda, noto'g'ri va manipulyativ axborotlarning keng tarqalishi davom etishi mumkin.

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Instagram platformasida faoliyat yuritayotgan blogerlar zamonaviy axborot makonining muhim subyektiga aylangan bo'lsa-da, ularda faktcheking madaniyati hali yetarli darajada shakllanmagan. Axborot tarqatish jarayonida tezkorlik ustuvorlik kasb etib, ko'p hollarda uning ishonchliligini tekshirish ikkinchi darajaga tushib qolmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, blogerlar tomonidan tarqatilayotgan kontentda manbalarni ko'rsatmaslik, rasmiy axborotlarga tayanmaslik, fakt va fikrni ajratmaslik kabi kamchiliklar tez-tez uchramoqda. Bu esa feyk xabarlar, noto'g'ri talqinlar va manipulyativ axborotlarning keng tarqalishiga sabab bo'lmoqda. Natijada esa auditoriyaning noto'g'ri axborot asosida fikr shakllantirishi ehtimoli ortadi.

Shu bilan birga, tadqiqot shuni ham ko'rsatdiki, mazkur muammo faqat blogerlar faoliyati bilan cheklanmaydi. Auditoriyaning media savodxonlik darajasi pastligi, axborotni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarining yetarli emasligi ham feyk xabarlarning tez tarqalishiga zamin yaratadi. Demak, faktcheking madaniyatini rivojlantirish ikki tomonlama jarayon — ham axborot yaratuvchilar, ham uni iste'mol qiluvchilar zimmasiga tushadi.

XULOSA Tadqiqot davomida ayrim ijobiy tendensiyalar ham kuzatildi. Xususan, ayrim Instagram blogerlari tomonidan rasmiy manbalarga tayanish, bir nechta manbani solishtirish

_____ **Qo‘qon DPI. Ilmiy xabarlar 2026-yil 8-son** _____ **B seriya**
va aniqlashtirilgan ma’lumotlarni berishga intilish holatlari mavjud. Bu esa kelajakda faktcheking madaniyatining rivojlanishiga asos bo‘lishi mumkin.

Olib borilgan ilmiy tahlillar asosida quyidagi taklif va tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

- Instagram blogerlari uchun faktcheking va media savodxonlik bo‘yicha maxsus treninglar tashkil etish zarur;
- axborot tarqatishda ishonchli va rasmiy manbalardan foydalanishni targ‘ib qilish lozim;
- ijtimoiy tarmoqlarda axborot sifati ustidan nazorat mexanizmlarini kuchaytirish maqsadga muvofiq;
- auditoriya orasida tanqidiy fikrlash va axborotni tekshirish ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim;
- blogerlik faoliyatida etik me‘yorlar va minimal professional standartlarni joriy etish zarur.

Xulosa qilib aytganda, Instagram blogerlarining jamiyatdagi roli ortib borayotgan bir sharoitda, ularning axborot tarqatishdagi mas’uliyati ham shunga mos ravishda oshishi kerak. Faktcheking madaniyatining rivojlanishi esa nafaqat axborot sifatini oshirish, balki sog‘lom va barqaror axborot muhitini shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. David.A.Craig “Excellence in Online Journalism” 2010
2. Graves, Lucas — Deciding What’s True: The Rise of Political Fact-checking in American Journalism. 2016
3. Наргиз Қосимова “Онлайн журналистика” дарслик, Тошкент-2019
4. В. В. Тулупов “Уроки журналистики” Москва-2019